

GENERALIZED EXPECTATIONS AS A REGULATOR IN STYLES OF EXPRESSION OF ANGER AND ITS RELATIONSHIP WITH SHAME AND GUILT

Plamen Tzokov

Faculty of Pedagogy, Plovdiv University "Paisii Hilendarski", Republic of Bulgaria,
plamen_tzokov@abv.bg

Abstract: Students from the Paisii Hilendarski University of Plovdiv (90 women and 90 men) were asked to complete criterion-oriented tests for the study of shame and wine experiences. Their relationship with expectations of future successes, as with the styles of expression of anger, was studied. Significant differences were found in the results of both sexes in the experience of shame and guilt. Women are more likely to experience these emotions than men. On the basis of the empirical evidence already available on gender differences in moral-affective experiences and expression of anger, the present study explores their existence and impact on expectations of future success and ways of expressing anger.

It has been shown that people with a tendency to feel ashamed form an idealistic self-concept in order to cope with the frequent experiences of shame that harm them. According to clinical studies, often individuals who are at first glance self-confident and have high expectations for future success may actually suffer from long-term experiences of shame and be more vulnerable to the psychopathological aspects of narcissism (exploitation of others, forced / destructive behavior, pursuit of unattainable goals). Other studies have found that people who are more likely to feel ashamed actually suffer from a lack of a "healthy dose" of narcissism (self-esteem, leadership competencies), which is likely to help people who are more prone to guilt to be more productive in their daily interactions with others. The study explores the explanatory possibilities of the attestation theories of anger.

Keywords: future expectations, styles of anger, emotions, fear, guilt

ГЕНЕРАЛИЗИРАНИТЕ ОЧАКВАНИЯ КАТО РЕГУЛАТОР В СТИЛОВЕ НА ИЗРАЗЯВАНЕ НА ГНЯВ И ВРЪЗКАТА МУ СЪС СРАМА И ВИНАТА

Пламен Цоков

Педагогически факултет, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Република България
plamen_tzokov@abv.bg

Резюме: Студенти от ПУ „Паисий Хилендарски“ - Пловдив (90 жени и 90 мъже) бяха помолени да попълнят критерийно ориентирани тестове за изследване на преживяванията на срам и вина. Проучена беше връзката им с очакванията относно бъдещи успехи както и с прилаганите стилове при израз на гняв. Установени бяха значителни разлики при резултатите на двата пола при преживяванията на срам и вина. Жените показват по-голяма склонност да изпитват тези емоции, отколкото мъжете. На базата на вече наличните емпирични доказателства за междуполовите различия относно нравствено-афективните преживявания и изразяване на гнева, настоящото проучване изследва тяхното съществуване и влияние върху очакванията за бъдещи успехи и начините за изразяване на гнева.

Доказано е, че хората със склонност към изпитване на срам формират идеалистична Аз-концепция, за да могат да се справят с увреждащите ги чести преживявания на срам. Според клинични изследвания често индивидите, които на пръв поглед са уверени в себе си и имат високи очаквания за бъдещи успехи, могат всъщност да страдат от дългосрочни преживявания на срам и да са по-уязвими към психопатологичните аспекти на нарцисизма (експлоатация на другите, насилствено/деструктивно поведение, преследване на непостижими цели). Други изследвания установяват, че хората, които са по-склонни да изпитват срам, всъщност страдат от липса на „здравословна доза“ нарцисизъм (себеуважение, лидерски компетентности), която вероятно помага на хората, които са предразположени към чувство за вина да бъдат по-продуктивни в ежедневието си взаимодействия с другите. В изследването се апробират обяснителните възможности на атестационните теории за гнева.

Ключови думи: бъдещи очаквания, стилове на гнева, емоции, страх, вина

Теорията за диференциалните емоции допуска, че тревожността може да бъде описана [2] в термините на доминиращата емоция на страх при взаимодействието ѝ с една или няколко от фундаменталните емоции като страдание, срам, вина и гняв.

1. ПСИХОСОЦИАЛНИ ФУНКЦИИ НА СРАМА И ВИНАТА КАТО АДАПТИВЕН И КОНСТРУКТИВЕН НРАВСТВЕН АФЕКТ

Срамът се описва: като усещане за поражение, унижение и отчуждение; като безпомощност и неадекватност; невъзможност повече да се възприема, мисли и действия, защото „другият“ се представя като по-способен, здрав и могъщ и като източник на презрение и насмешка [8]; като загуба на себеуважение и извънмерно нарастване на процесите за обратна връзка, самоконтрол и възприемане на оценките на другите [3].

Повтарящите се преживявания на срам са асоциирани с множество когнитивно-поведенчески прояви като: себеунижение, депресия, срамежливост, страх от междуличностни отношения, нарушена личностна автономия и дифузно изградена идентичност [14]; [15].

П.Дако [1] показва две превъплъщения на срама (срамежливостта), свързани с перфекционизма и агресивността. При едното, страданието причинено от фасадата, зад която се крие стеснителността (перфекционизма) води до лъжлива компетентност, псевдоосвободеност и в крайна сметка до усещане за самота. При другото, нарастването на гордостта като мяра за сигурност довежда до самосъхранителни агресивни реакции от типа на нахалство, суетност, нарцисизъм и чувство за непълноценност.

Срамът и вината често се употребявани като взаимнозаменяеми, но съществуват и основни различия между тези нравствени афекти [15]. В частност вината се интерпретира като адаптивен и конструктивен нравствен афект [21], който често включва негативна оценка на поведение (или липса на такова), при която са нарушени интернализираните вътрешни стандарти.

Вината възниква в ситуации, в които се чувства лична отговорност. Тя стимулира вътрешно мотивираното поведение и огромно по количество мисли, свързани със загриженост за извършената постъпка. Погледнато културно антропологически всички човешки култури притежават сходни морални стандарти, отнасящи се до сексуалните и агресивните актове. Те съставляват когнитивния компонент на съвестта. При съчетанието им с емоциите се образува афективно-когнитивна структура. Балансът между страха (избягващо поведение) и вината (чувство за отговорност) се разглежда като показател за емоционална зрялост.

2. ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА САМОКОНТРОЛА И РОЛЯТА НА ГНЕВА В НЕГО

Russel & Fehr [16] установяват, че различните възможни подкатегории на гнева (яръст, раздразнение, възбуда) варират значително по степен и се проявяват като прототипи. Авторите твърдят, че „чувството за осъдителност“ не е задължителна характеристика на гнева. В много случаи обаче той е свързан с вина и неуместно поведение. Според посочените автори, яростта е по-добър пример за понятието гняв от досадата или раздразнението. Тези схващания за прототипа на обичайното разбиране на гнева противоречат на тезите, изразени от други автори за различията в проявите на гнева [7]. Spielberg & Reheiser (1995) са на мнение, че различните субкатегории на гнева (раздразнение, негодувание, ярост) варират към една дименсия на интензивност.

3. ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ МЕЖДУ СРАМА, ВИНАТА И ГНЕВА КАТО НЕГАТИВНИ ПРЕЖИВЯВАНИЯ

Способите за изразяване на гнева често са интерпретирани като поведенческа реакция, провокирана от чувството на срам. Когато са разгневени, хората е възможно да се почувстват засрамени от своето чувство на гняв, тъй като тази емоция според тях е неприемлива или е табу. Изследвания [22] установяват, че индивиди, склонни да изпитват срам, в сравнение с тези, склонни да изпитват вина, са предразположени в по-голяма степен да страдат от спотаен гняв (автоагресия, пасивна агресия). Установява се и, че хора които проявяват тенденция да изпитват срам, по-често проявяват физическа и вербална агресивност в конфликтни ситуации [8]. Допуска се, че индивиди, които изпитват преобладаващо срам могат да се изият на персонално ниво като хрисими, меки и пасивни при техни паралелно протичащи валидни гневни реакции. Освен това, хората, които в повечето случаи са склонни да се чувстват засрамени е възможно по-често да изразяват своя гняв по ирационален и непродуктивен начин.

4. ПОСТИГАНЕ, СЪХРАНЕНИЕ И ЗАГУБА НА ИДЕНТИЧНОСТ В АЗ-А КАТО ЦЕННОСТ

Срамът и вината и тяхното успешно овладяване и справяне с тях играят водеща роля в развитието и съхранението на идентичността на Аз-а.

Тревожността е фундаментална реакция на човека спрямо заплаха или загуба на нещо, което идентифицира със своето съществуване. Доминираща ценност за повечето хора в нашето общество е да ги приемат, одобряват и харесват, и респективно осъзнаването, че са изолирани, отхвърлени и самотни е източник на тревожност при взаимодействието ѝ със страха, срама и вината.

Загубата на Аз-а като ценност се свързва с [5]; [6] :

- **Усещания за празнота и самота.** Чувствата за празнота и самота вървят заедно. Празнотата при много хора прогресира от състоянието на скука до състоянието на безплодност и отчаяние. По този начин празнотата и самотата са две фази на едно и също фундаментално преживяване на тревожност, свързана със ситуации на безсилие, апатия, липса на чувства и безсилие.

- **Презрение и осъждане на себе си.** Индивидът е склонен да преживява неспособност за разреждане на стимула, на страдание и насочени към себе си срам и вина. Недостатъците се приемат за личностни и не могат да се оправдаят или рационализират. Прекаленото себеосъждане прикрива горделивостта, лицемерието и арогантността. Високомерието и тщеславието по принцип са външни белези на вътрешна празнота и съмнения в себе си, а показната гордост е едно от най-честите прикрития на тревогата.

- **Загуба на чувство за трагизъм** е най-опасният рушител в общество. Отражава се в смърт (фразата „Ще излича имената им“ (стар завет)). Само пасивните индивиди, които приемат участието си без активно да се противопоставят са „безгрешни“. Докато човек е в състояние да прави разграничение на трагичното от комичното, докато е в състояние да се смее искрено, дотолкова страхът и тревожността не са в състояние напълно да го завладеят и той съхранява идентичността на своето Аз.

- **Загуба на връзката с природата.** Това е еволюционният страх от „нищото“, от „несъществуващото“, който завладява човека напълно осъзнал своята връзка с неорганичната природа („защо от пръст си и в пръст ще се върнеш“).

- **Борба със собствената зависимост.** Изправена срещу омразата и негодуванието, личността може да изрази самосъжаление, но свободата означава отговорност, непредубеденост и готовност за промяна в името на общочовешки ценности.

5. ПОСТАНОВКА НА ЕКСПЕРИМЕНТАЛНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

5.1. Цел на изследването. В настоящото проучване се изследват възможните взаимодействия между моралните афекти и очакванията за бъдещи успехи и повлияването им върху изразяването на гнева. Издигат се следните предположения относно тези връзки:

- Допуска се, че изследваните, които са склонни да изпитват срам ще бъдат и предразположени да обръщат гнева навътре към себе си (задържайки или потискайки своята враждебност [20]; [22]; клиничните теории, което отразява един себекритичен отговор при нарушения на социалните норми.

- Предполага се, че индивидите, които са предразположени да изпитват вина ще бъдат по-способни да контролират гнева си по по-социално приемливи способности и да търсят сътруднически решения по възникващи проблеми [22]; [23].

- Очаква се, че ще се установят междуполови различия във взаимовръзката между нравствено-афективните преживявания, очакванията за бъдещи успехи и способите за изразяване на гнева, които са повлияли върху социализирането на нравствената ориентация при мъжете и жените.

5.2. Експериментална процедура. Изследването се проведе в периода 2016-2017 година. Негов обект (след получено от тях съгласие) са 90 жени (студентки) и 90 мъже (студенти) на възраст от 18 до 23 години. Участниците са със средна възраст 20,1 години (стандартно отклонение $S = 5.4$). В рамките на учебен план на ПУ „Паисий Хилендарски“ Пловдив, който включва обучение по психология, те бяха помолени да попълнят няколко личностни въпросника, които са в процес на стандартизация. Направени бяха два независими превода (от заклетни преводачи и от асистенти по психология) за проверка на валидността на превода и запазване на авторската концепция.

5.3. Психометричен инструментариум

- За измерване степента на предразположеност към нравствените афекти срам и вина бе използван *Въпросник за Аз-осъзнатите афекти (Test of Self-Conscious Affect, TOSCA)* [23]. Той се състои от серия кратки сценарии (10 негативни и 5 позитивни) и съответните на тях варианти, които отговарят на отделно обособени индекси за измерване на склонността към изпитване на срам и вина. Надеждността на резултатите при test-retest процедурата е респективно .85 за срам и .74 за вина. Има и доказана вътрешна съгласуваност ($\alpha = .76$ за срам и $\alpha = .66$ за вина) [23].

- За измерване на предпочитания способ за изразяване на гнева беше приложена *Скала за изразяване на гняв (Anger Expression Scale, AX)* [17]. Тестът е структуриран в 32 твърдения, разположени в три дименсии: Гняв/Навътре (АХ-І, 8 въпроса); Гняв/Навън (АХ-О, 8 въпроса) и Гняв/Контрол (АХ-С, 8 въпроса). На основата на тези дименсии се тества тенденцията за потискане на гнева и насочването му навътре (АХ-І); за изразяването му навън (АХ-О) по предимно деструктивни схеми като крясъци, ругатни и хвърляне на предмети и за контролиране на гнева (АХ-С) по социално приемлив начин като проява на търпение и

спокойствие. В изследвания се установява обратна зависимост между димензиите AX-O и AX-C ($r = -.59$) (Deffenbacher, 1992) и констатира, че AX-I се оказва емпирично независима конструкция (ортогоално) от димензиите AX-O и AX-C [17]. Вътрешната съгласуваност на трите дименсии е задоволителна (между $\alpha = .73$ и $\alpha = .84$) [17].

• За да се измери общата ефективност се приложи *Скалата за Генерализирани очаквания за бъдещи успехи (Generalized Expectancy for Success Scale, GESS)* [12], която е структурирана в 30 твърдения. Изследвания установяват, че колкото по-висок е резултатът на GESS теста, толкова по-висока е и общата себеефективност. Посочва се, че индивидите с ниски очаквания за бъдещи успехи са по-склонни да изпитват депресивни симптоми, тревожност и неприязън във висока степен. Установява се, че тестът GESS има стабилни показатели по отношение на времевата стабилност. Надеждността на резултатите при процедура test-retest е .83 и е добра вътрешната съгласуваност ($\alpha = .90$ за жени и $\alpha = .91$ за мъже) [12].

6. РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

6.1. Анализ на междуполовите различия нравствените афекти, изразяването на гняв и генерализираните очаквания за бъдещи успехи

Тестването по t – критерия на Стюдънт-Фишер за независими извадки и сравнявайки резултатите по пол и във връзка с проявените нравствени афекти се установиха: Значими разлики и при проявите на срам [$t(263) = -3.59, p < .001$] и при проявите на вина [$t(263) = -2.07, p < .04$] между жените и мъжете; Жените демонстрират значително повече вина ($\bar{X} = 51.95, S = 7.80$) в сравнение с мъжете ($\bar{X} = 50.12, S = 6.56$); жените докладват за по-малко и несъществени преживявания, свързани с упражняване на контрол на гнева (AX-C) ($\bar{X} = 20.2, S = 4.7$), отколкото мъжете ($\bar{X} = 21.8, S = 4.9$); Незначими разлики се установяват при проявите на контрол на гнева [$t(263) = 2.38, p < .02$]; Жените съобщават също и за по-малко на брой, но съществени преживявания с гняв насочен навътре [$t(263) = 2.01, p < .05$]; Жените демонстрират значително по-малко на брой и свързани с гняв на вътре ($\bar{X} = 17.7, S = 3.9$) реакции, отколкото мъжете ($\bar{X} = 21.7, S = 4.9$); Значими различия се установиха и при очакванията, свързани с бъдещи успехи [$t(263) = 3.01, p < .005$]; Мъжете съобщават по-големи и съществени очаквания за бъдещи успехи ($\bar{X} = 85.5, S = 9.3$), отколкото жените ($\bar{X} = 82.2, S = 8.7$).

Проверката на вътрешната съгласуваност за всички избрани инструменти за изследване установява:

- Съществуването на добра вътрешна съгласуваност при теста за афективните преживявания се потвърждават и в настоящата извадка, респективно с параметри за срам $\alpha = .61$ и за вина $\alpha = .62$.
- Вътрешната съгласуваност при трите дименсии, свързани с гнева се потвърждават и в настоящата извадка с параметри за: AX-I $\alpha = .49$; AX-C $\alpha = .76$ и за AX-O $\alpha = .71$.
- Вътрешната съгласуваност при измерване на генерализираните очаквания за бъдещи успехи е съотносима с предишни проучвания при $\alpha = .71$.

Поради общото заключение, че са установени съществени различия между половете в нравствените афекти, способите за регулиране на гнева и очакванията за бъдещи успехи в настоящото проучване последващите анализи са интерпретирани дефинирано по пол в изследваната извадка.

6.2. Корелации между нравствени афекти, общите очаквания за бъдещи успехи и изразяването на гняв

- Както и в сходни предишни изследвания [23], така и в настоящото проучване се установи значима положителна взаимовръзка между срама и гнева ($r = .53, p < .001$).
- Сравненията показват, че склонността към изпитване на срам е в негативна значима корелация със склонността към изпитване на вина при мъжете ($r = .56, p < .001$) и при жените ($r = .45, p < .001$) (Вж. Таблици 1 и 2).

Таблица 1: Сравнителни взаимовръзки между нравствени афекти, очакванията за бъдещи успехи и експресията на гнева при мъже (n = 90)

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
(1) Склонност към изпитване на срам	[.65]					
(2) Склонност към изпитване на вина	-.57***	[.72]				
(3) Общи очаквания за бъдещи успехи	.17	-.18	[.91]			
(4) Гняв насочен навън	-.11	-.28**	-.08	[.68]		
(5) Гняв насочен навътре	.22**	-.04	-.03	-.19*	[.57]	

(6) Контрол над гнева	-.19**	.26**	-.01	-.54***	.02	[.80]
-----------------------	--------	-------	------	---------	-----	-------

Бележка: Сравненията изолират срама от вината и обратното, за да могат да получат склонност към срам и вина в чист вид. Стойностите в скоби са алфа-коэффициенти: * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Таблица 2: Сравнителни взаимовръзки между нравствени афекти, очакванията за бъдещи успехи и експресията на гнева при жени ($n = 90$)

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
(1) Склонност към изпитване на срам	[.64]					
(2) Склонност към изпитване на вина	-.47***	[.72]				
(3) Общи очаквания за бъдещи успехи	.03	-.15	[.90]			
(4) Гняв насочен навън	-.10	-.23**	-.02	[.64]		
(5) Гняв насочен навътре	.21**	-.08	-.14*	-.25*	[.77]	
(6) Контрол над гнева	-.09	.25**	-.01	-.27**	.16**	[.78]

Бележка: Сравненията изолират срама от вината и обратното, за да могат да получат склонност към срам и вина в чист вид. Стойностите в скоби са алфа-коэффициенти: * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

- Склонността към изпитване на вина е в слаба значима негативна корелация с външното изразяване на гнева както при мъжете ($r = -.27$, $p < .01$) така и при жените ($r = -.22$, $p < .01$).
- Склонността към изпитване на вина е в слаба значима положителна корелация с контрола на гнева и при двата пола: при мъжете ($r = .25$, $p < .01$), а при жените ($r = .22$, $p < .01$).
- Склонността към изпитване на срам е в слаба значима положителна корелация с гнева, насочен навътре (потиснатия гняв) както при мъжете ($r = .22$, $p < .01$), така и при жените ($r = .21$, $p < .01$).
- При тестването по t – критерия на Стюдънт-Фишер за независими извадки не се установяват значими различия в размерите на тези коэффициенти и при мъжете, и при жените.
- И при двата пола не се установи значима зависимост между склонността към изпитване на срам и общите очаквания за бъдещи успехи. Последните са негативно свързани със склонността за изпитване на вина при жените ($r = -.15$, $p < .05$), но не и при мъжете.

Установи се, че жените и мъжете демонстрират значително по-високи нива на срам и вина. В групата на жените склонността за изпитване на срам се свързва с преживявания на вътрешен гняв, докато изпитването на срам при мъжете се свързва също с повишени нива на гняв, насочен навътре, но и в спад в упражняването на контрол над гнева.

Сравнителните взаимовръзки показват, че по-малко външните прояви на гнева и по-добър контрол над него се свързват със склонността да се изпитва вина и при двата пола. Този резултат намира потвърждение в клиничната психологическа теория и изследванията в социалната психология, където се твърди, че вината може да бъде „здрословен“ афект, който подпомага мотивирането на личната отговорност и сензитивността към другите [19]; [23]; [21].

Резултати установяват в изследването и на двата пола, че предразположеността към изпитване на срам се свързва с потискането на гнева и обръщането навътре към себе си и преживяването на вина е по-вероятно свързана с упражняването на контрол върху враждебността и агресията.

Установява се, че полови различия значимо влияят и при очакванията за бъдещи успехи. Жените демонстрират по този признак значително по-ниски очаквания, отколкото мъжете. Това може да се дължи на липсата на увереност в собствените способности при жените. Склонността на изпитването на срам не е обвързана с очакванията за бъдещи успехи. Възможно е обаче жените, които са с ниски очаквания за бъдещи успехи да бъдат склонни да изпитват вина. Сред жените в тази възраст напрежението, тревожността или вината може би работят по посока на снижаване на вложените усилия и конструктивното мислене.

Като обобщение би могло да се твърди, че докато изразяването на гняв изглежда е свързано с нравствените афекти и при двата пола, очакванията за бъдещи успехи са съотносими само при извадката на жените.

ЛИТЕРАТУРА

- Дако, П. (1995). *Фантастичните победи на модерната психология*. София: Колибри
- Изард, К. (2017). *Психология на емоциите*. София: Здраве и щастие
- Зимбардо, Ф. (1991). *Застенчивост*. Москва: Педагогика
- Фрийман, Д. & Д.Фрийман (2013). *Освободеният ум. Най-разпространените психични и емоционални проблеми и как да ги преодолеем*. София: SKYPRINT 04

- Мей, Р. (2014). *Човекът в търсене на себе си*. София: Изток – Запад
- Мей, Р. (2018). *Смисълът на тревожността*. София: Изток – Запад
- Цоков, П. (2018). Категории и оценки за гнева и гнева към себе си.(Categories and Ratings of Anger and Anger Towards Yourself.) In: *International Journal. Knowledge. Institute of Knowledge Management. Scientific Paper*, Vol. 23.5, Humanistic Sciences, pp. 1563-1570. Promoted in Burda, Montenegro, 24-27.05. 2018, Global Impact & Quality Factor 1.322 (2016). ISSN 2545-4439, ISSN 1857-923X
- Цоков, П. & Р. Динчева (2018). Един нов инструмент за измерване на когнициите за гнева. В: *Приложна психология и социална практика. XVII Международна научна конференция 29-30 юни 2018г.* Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“. Варна: Университетско издателство, с.558-567, ISSN 1314-0507
- Biringen, Z., Robinson, J. L. & Emde, R. N. (1994). Stylistic differences and maternal sensitivity during the second year of life: Gender based relations in the dyadic balance of control. *Journal of Orthopsychiatry*, 64, 78-90.
- Deffenbacher, J. L. (1992). Trait anger: theory, findings, and implications. In: C. D. Spielberger & J. N. Butcher (Eds.), *Advances in personality assessment* (pp. 177-201). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Deffenbacher, J. L., Oetting, E.R., Thwaites, G.A., Lunch, R.S., Baker, D.A., Stark, R.S., Thacker, S., Eiswerth-Cox, L. (1996). State-trait anger theory and the utility of the traits anger scale. *Journal of Counseling*
- Fibel, B. & Hale, D. (1978). The Generalized Expectancy for Success Scale - a new measure. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 46, 924-931.
- Gramzow, R. & Tangney, J. P. (1992). Proneness to shame and the narcissistic personality. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18, 369-376.
- Lutwak, N., & Ferrari, J. (1996). Moral affect and cognitive processes: Differ-entiating shame from guilt among men and women. *Personality and Individual Differences*, 21, 1-6.
- Lutwak, N., Ferrari, J., & Cheek, J. M. (1998). Shame, guilt, and identity in men and women: The role of identity orientation and processing style in moral affects. *Personality and Individual Differences*, 25, 1027-1036.
- Russell, J.A. & Fehr, B. (1994). Fuzzy concepts in a fuzzy hierarchy: varieties of anger. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 186-205.
- Spielberger, C. D. (1988). State-Trait Anger Expression Inventory. Odessa, FL: *Psychological Assessment Resources*.
- Tangney, J. P. (1990). Assessing individual differences in proneness to shame and guilt: Development of the Self-Conscious Affect and Attribution In-ventory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 102-111.
- Tangney, J. P. (1991). Moral affect: The good, the bad and the ugly. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 598-607.
- Tangney, J. P. (1994). The mixed legacy of the superego: Adaptive and mal-adaptive aspects of shame and guilt. In: J. M. Masling & R. F. Bornstein (Eds.), *Empirical perspectives on object relation theory* (pp. 2-28). Washington, DC: American Psychological Association.
- Tangney, J. P., Wagner, P., Fletcher, C. & Gramzow, R. (1992). Shamed into anger? The relation of shame and guilt to anger and self-reported aggression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 669-675.
- Tangney, J. P., Wagner, P. E., Hill-Barlow, D., Marshall, D. E. & Gramzow, R. (1996). Relation of shame and guilt to constructive versus destructive responses in anger across the lifespan. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 797-809.
- Tangney, J. P. & Fischer, K. W. (1995). *Self-conscious emotions: Shame, guilt, embarrassment and pride*. New York: Guilford Press.